

G. A. Menavino'nun *Trattato de costumi et vita de Turchi* unvanlı risalesinin *Türklerin Hayatı ve Adetleri Üzerine Bir İnceleme* başlıklı Harun Mutluay çevirisinin eleştirisi

*Mahmut Adnan Gökçen**

Giovanni Antonio Menavino, bizzat kendisinin anlattıklarından edindiğimiz bilgiye göre, Cenova'nın batısında, Vultri (bugün Voltri) adında bir yerleşim biriminde doğmuş, tüccar pederiyle birlikte henüz oniki yaşında Cenova'dan Venedik'e mal götürmek üzere yelken açmışken, Korsika yakınlarında Kemal Reis adlı korsanın saldırısına uğramış, kısa bir çarpışmadan sonra esir alınmış, Kemal Reis tarafından II. Bayezid'e hediye edilmiş, Bayezid'in dört yeğeniyle birlikte dört veya beş yıl süreyle, Saray mektebinde öğrenim görmüş, öğrenimini bitirdiğinde, muhtemelen içoğlanı olarak, Bayezid'in hizmetine verilmiştir. Menavino'nun bu süre zarfında kendisine ilişkin verdiği malumat, Koca Mustafa paşanın bina ettirdiği imaret tamamlandıkta II. Bayezid'e mükemmel bir ziyafet verdiği, ve başka birçok içoğlanıyla bu ziyafette hazır bulunduğu; II. Bayezid'le vezîr-i azam Hadım Ali paşanın şehzâde Ahmed'i, tahta geçirmek üzere, İstanbul'a çağırmaya karar verdiklerini işiten Selim'in isyan ederek Rumeli leşkeriyle Edirne'yi işgal etmesi üzerine, II. Bayezid'in bir orduyla yürüyerek Çorlu yakınında Selim'le karşılaştığında (Ağustos 1511), bu çarpışmada hazır bulunduğu. 1512 yılına değin içoğlanı sıfatıyla Sarayda bulunmuş olmalı ki, bu yıl tahttan feragat edip Dimetoka'ya gitmek üzere yola çıktığında II. Bayezid'in yanına aldığı beş içoğlanından birinin, Hünkârın 'şahsına hizmet vermek üzere', kendisi olduğunu söylüyor. II. Bayezid'in yolculuk

* University of Guelph, Kanada. Emekli öğretim üyesi.

sırasında, Menavino'nun iddia ettiği üzere I. Selim'in marifetiyle Yahudî bir tabib tarafından zehirlenilerek, ölümü üzerine (10 Haziran 1512), yeniden İstanbul'a Saraya dönmüş, ama, o beş içoğlanıyla kendisinin yas için siyahlar giymiş olduğunu gören I. Selim'in hiddetine uğrayıp ilkin habs edilmiş, sonra, I. Selim'in kızlarının ve paşaların şefaati üzerine Saraydan dışarı atılıp silihdarbaşı adı verilen bir ağanın gözetimine verilmiş. Bundan sonra İstanbul'da Saray dışında bir yerde yaşamış olmalı Menavino, ama bu hususta tek kelime edilmemiş. Yalnız bütün seferlere katıldığını, kardeşi Korkut'u imha etmek üzere gizlice Manisa'ya yürüyen I. Selim'in on bin atlısı arasında kendisinin de yer aldığını, Şah İsmail'e karşı seferber olduğunda Ankara'ya doğru yürüyen I. Selim'in maiyetindeki kapı kulları arasında yine kendisinin de bulunduğunu, böylece Çaldıran savaşına bizzat katıldığını öğreniyoruz. Müverrihler bu savaşın Osmanlılar lehine sonuçlandığını söylerler. Ama Menavino bu görüşe katılmayıp I. Selim'in bozguna uğradığını iddia eder. Nihayet, Tanrıdan esinlenircesine yiğitlenerek bunca zamandır katlandığı esaretten kurtulup ülkesi İtalya'ya dönmeğe karar verir. İtalya'ya varınca da ilk olarak vatanını görmek ve anne-babasını kucaklamak üzere Vultri'ye gidiyor. Kitabını "dieci anni erano passati, che non m'haueuano uisto" 'On yıldır beni görmemişlerdi.' diyerek bitiriyor. Çaldıran savaşı 1514'de vuku bulduğuna göre, kendisi on yıl önce, 1504'de İstanbul'a getirilmiş ve II. Bayezid'e sunulmuş olmalı; tutsak alındığında oniki yaşında olduğunu söylediğine göre de, yazarımız yaklaşık 1492'de doğmuş olmalıdır.

Menavino'nun İtalya'ya dönüşünü izleyen yıllardaki hayatı meçhul. Otuz yılı aşkın uzun bir aralıktan sonra, ilk olarak 1548 yılında hem Floransa (*Trattato de costumi et vita de Turchi* 'Türklerin âdetleri ve hayatı üzerine risale' hem Venedik'de (*I cinque libri della legge, religione, et vita de' Turchi et della corte, & d'alcune guerre del Gran Turco* 'Türklerin kanun, din ve hayatı, ve saray, ve Türk Hünkârının bazı savaşları üzerine beş kitap') basılmış olan kitabıyla karşımıza çıkıyor. 1551'de Floransa'da kitabın üçüncü bir baskısı yapılmış (*I costumi, et la vita de Turchi* 'Türklerin âdetleri ve yaşamı'). Her üç baskısına Bartholomej Gjorgjeviç'in *Prophetia de mahometani, et altre cose turchesche* başlıklı risalesi eklenmiş. Kitap Fransa kralına ithaf edilmiş olmakla, yazarımızın bir ara Fransa'da yerleşmiş olduğu düşünülebilir.

Spandouginos risalesinin yanı sıra Menavino'nun kitabı Batıda XVI. yüzyılın başlangıcında Türklerin yaşamı ve Saray halk ve düzeni üzerine en önemli çağdaş, birinci elden bilgi kaynağını oluşturmuştur. Hammer-Purgstall kitabı saray

düzenine ilişkin gayet değerli bir tahrir olarak nitelendirir,¹ ve sunduğu bilgilerin kaynaklarla uzlaştığını belirtir.

Menavino'nun eseri Heinrich Müller'in Almanca çevirisiyle, *Türkische Historien* ve *Türkische Chronica*, Müller'in Almanca çevirisinden Latince Philipp Lonicer çevirisiyle *Chronicorum turcicorum* (1584, i, vv. 81-190) başlıklarıyla neşir olunmuş, ayrıca, *Vita et Legge Turchesca* başlığı altında, Francesco Sansovino'nun üst üste basılmış olan *Dell'Historia Universale dell'origine e Imperio de Turchi* (Venezia, [Sansovino], 1560) başlıklı mecmuasına dahil edilmiştir. 2004'de, Nadezhda Syarova'nın *An Italian in the Court of the Sultan: Giovanni Antonio Menavino and his "Five books about the customs and the way of life of the Turks"* Bulgarca çevirisi (s. 195-367), oldukça geniş tarihî araştırma olduğu gözükken yine Bulgarca bir çalışmasıyla birlikte (s. 13-194) yayımlandı. Şu son sıralarda Harun Mutluay tarafından (1548 Floransa baskısından) Türkçe çevirisi *Türklerin hayatı ve âdetleri üzerine bir inceleme* başlığıyla Dergâh Yayınları (2011) arasında gözüktü.

Mutluay çevirisi maalesef çok sayıda, hattâ fahiş hatalarla malul. Tahlil edildiğinde bu hatalardan bazılarının Mutluay'ın İtalyan diline yeterince hakim olmayışından kaynaklandığı görülüyor. Hataların tümünü burada sıralamak bu yazının boyutlarını ziyade ihlal eder endişesiyle, bunlardan bazı örnekler vermekle yetinilecektir (şu sırayla: Mutluay çevirisi, esas metin, esas metin verilmediğinde sayfa numarası (EM s. ...) ve ayrıca içinde (imlâ kurallarına pek riayet edilmeksizin) yorumlama ve doğru çeviri).

* 'Müslümanlarda da ziyadesiyle iğrenç halde şehvet düşkünlüğü vardır.' (s. 35), (EM s. 47) (çok kısa ve basit bir cümle nasıl olur da böylesine çarpıtılarak tercüme edilir, anlamak zor; 'Müslümanlar şehvet fiskını da tamamen müstekreh bir şey olarak görüyorlar' denilmeli);

* 'Burada Sultan onlara harcamalarını üç gün hanlarda yaptırır ve sonra kaptanıderyasını yollar. Onunla birlikte bayraklarla davullarla onlara refakat eden bir sürü memlûk de gelir.' (s. 56), (EM s. 83) ('Burada Sultan onlara harcamalarını üç gün hanlarda yaptırır'; esas metin anlaşılmamış; 've orada Mısır Sultanı, imaretler vasıtasıyla üç gün süreyle kendilerini iâşe ve ibate ediyor' denilmeli; "manda il suo Armiraglio" karşılığında 'kaptanıderyasını yollar' tam bir bilinçsizlik örneği; üzerinde biraz düşünseydi, Mutluay "Armiraglio"

1 "Einen sehr schätzenswerthen Bericht der damahligen Einrichtung des türkischen Hofstaates gibt Menavino, in welchem das Meiste mit den Quellen, d. i. mit den Kanunnames übereinstimmt, und nur wenige Sachen oder Nahmen zu berichtigen sind" (GOR, ii, s. 627)

kelimesinin burada 'kaptanıderya' anlamını taşıyamayacağını idrâk eder (çölde 'kaptanıderya'nın ne işi olabilir?) ve karşılığında 'emîrül-hacc' yazardı; 'mamlûk de gelir' yanlış, çünkü esas fiil "manda" 'gönderi(yo)r'; 'İmaretler vasıtasıyla Mısır Sultanı kendilerini üç gün süreyle iâşe ve ibate ediyor, sonra kendilerine refakat etmeleri için emîrül-hacc ve bunun yanında bayraklar ve davullarla çok sayıda Mamlûklar gönderiyor.' denilmeli);

* 'Mekke hacılarınin eğlenceleri, İsa'nın mezarı' (s. 58), (EM s. 87) ("partita" yani 'hareket' karşılığında nasıl olur da 'eğlenceler' denilir, akıl ermiyor; 'Hacıların Mekke'den, ve İsa'nın kabrinden hareketi' denilmeli);

* 'Şeker, turp ve daha ziyade beyaz lahana yerler.' (s. 70), (EM s. 108) (Mutluay metindeki "zucche" 'kabak'ı, mucizevî şekilde, 'Şeker'e dönüştürmüş!);

* 'Müslümanlar umumiyetle su içerler. En zenginleri şerbet veya içinde hakiki şeker çözülmüş su içerler. Bazen suda pişmiş elma, temizlenmiş kuru üzüm ile su içerler ve sakız çiğnerler.' (s. 71), (EM s. 110) (Menavino en varlıklı Türklerin "giuleppo o vero zuccharo con acqua temperato" 'gülâb yani içinde şeker eritilmiş su' içtiklerini söylüyor, Mutluay 'şerbet'in yanı sıra metindeki "giuleppo" sözcüğünü vermediği gibi 'yani' demek olan "o vero" harf-i rabtındaki "vero" sözcüğünü "zuccharo"ya bağlayıp 'hakiki şeker' gibi bir saçmalık peyda ediyor; "& alle volte melle con acqua cotta" ibaresindeki "melle", "mele" 'elma' değil, "miele" 'bal' olarak anlaşılmalı; "& acqua con vua passa purgata, o mastice" ibaresindeki "purgata" 'temizlenmiş' değil, 'çeşnilenmiş' anlamındadır; 'kuru üzüm veya sakızla çeşnilenmiş su', yani 'hoşab (veya hoşaf) ve sakızlı su'; işte Mutluay'ın 've sakız çiğnerler' çevirisinin arkasında gizlenen sır!);

* 'Burada topların yerleştirildiği kırktan fazla yarık vardır. Bu yarıklar sular çekilince deniz seviyesine inerler.' (s. 77), (EM s. 120-1) (doğru tercüme: 'burada kırkı aşkın top vardır; bunlar atıldığında suyu sıyrarak gidiyorlar.');

* 'Birisı Sultan tarafından davet edildiğinde bu kumandan *emir-i alem*, Sultan'a o kişinin geldiği şehrin bayrağını takdim eder ve mukabilinde bol miktarda para, elbise, at ve benzer şeyler alır.' (s. 92), (EM s. 146) (doğrusu: 'Biri pâdişâhtan beylik (timar, mansıb) aldığıında, bu ağa o kentin bayrağını kendisine sunar, ve bahşış olarak para, üstlükler, atlar, ve benzeri birçok şeyler alır.');

* 've ondan hiçbir bahane ileri sürmeden hatasını itiraf etmesini ister. *Paşa* veya mevki sahibi bir adam suçlunun boynuna siyah ipekten bir halat geçirir ve Sultan'ın huzurunda onu boğar.' (s. 108), (EM s. 172) ('ve hatasını ifşa ettikten sonra, özür dinlemeksizin, PAŞA ("BASCIA") veya varlıklı bir adam olsun, boynuna siyah ipekten bir ip koydurup huzurunda boğdurur' denilmeli);

* ‘Rumeli Beylerbeyi bütün Yunanistan’ın imparatorudur.’ (s. 116), “Questo Capitano è Imperatore di tutta la Grecia:” (s. 186) (“Imperatore” kelimesi Latince “imperare” ‘emir vermek’ fiilinden türemiştir, dolayısıyla aslî anlamı ‘amir, kumandan’dır, ve Romalılar tarafından Augustus devrine değin sırf bu anlamda kullanılmış, bu devirden sonra da, ‘imparator’ anlamı yanı sıra, aslî anlamını muhafaza ede gelmiştir. Dante Tanrı için, hatta İblis için bile “imperator” der: “... quello imperador che là sù regna” (*Inferno* i, 124); bizim dilimizde ise ‘imparator’ ‘kumandan’ anlamında kullanılmaz, ‘bir devletin mutlak reisi’ demektir; dolayısıyla ‘Rumeli Beylerbeyi bütün Yunanistan’ın imparatorudur.’ çevirisi kötü bir çeviri olmaktan öte bir şeydir. Bu “Imperadore della Grecia” daha ilerde, ‘Rumeli valisi’ şekline girecektir (s. 135), esas metinde biraz aşağısında “BELGERBEGI della Grecia” ‘Rumeli beylerbeyisi’ (s. 221) okunulmasına rağmen. Mutluay “Grecia” karşılığında bazen ‘Rumeli’ diyor (‘Büyük Türk’ün hizmetindeki Rumeli ordusu’ (s. 115), “*Dello esercito della Grecia che sta al servizio del gran Turco*” (s. 186)), ama bu başlığı hemen izleyen satırda yine “Grecia” karşılığında ‘Yunanistan’ demekten çekinmiyor (‘Yunanistan’da *Rumeli Beylerbeyi* denilen çok kudretli bir kumandan vardır.’ (s. 115-6), “IN LA Grecia c’e vn Capitano di grādissima potētia chiamato VROMELI BELGERBI” (s. 186)));

* ‘Daha evvel duyurulduğu gibi savaş zamanı gelince’ (s. 116), “& come prima è auisato che debbia andare in campo” (s. 187) (“come prima” bir harf-i rabtdır ve (Latincedeki “ut primum” gibi) ‘appena che, non appena’, anlamındadır; ‘Seferber olması gerektiğini haber alır almaz’ denilmelidir);

* ‘Büyük Türk onları kendi istekleriyle savaşa götürür. Çünkü bunların büyük kısmı evsiz barsızdır. O memleketlerin beyleri olmadıkları için bize kötülük yapamayacaklardır.’ (s. 119), (EM s. 191) (‘onları kendi istekleriyle değil, ‘Türk Hünkârı isteyerek (memnuniyetle) onları [azabları] (sefere çıkarır)’ denilmeli; “disuiati” ‘evsiz barsız’ değil, ‘doğru yoldan sapmış’ demektir; ‘çünkü çoğunlukla doğru yoldan sapmış kimselerdir’ denilmeli; ‘O memleketlerin beyleri olmadıkları için bize kötülük yapamayacaklardır.’ bir yanlış çeviri abidesidir: ‘ve, o yörelerin beyleri yerlerinde bulunmadığı sürece, şirretten geri kalmayacaklardır.’ denilmeli);

* ‘Rüzgâr aleyhime de olsa kendi zaviyemden çok haklıyım. Bu hakkı güneş küresinde [dünyada] silahlarıyla asla alamayacaklar.’ (s. 127), (EM s. 205) (çeviri saçma sapan; doğrusu: ‘Az rüzgâr bana karşıysa, çok hak benim yanımdadır, ve ne küre-i şems ne de [Selim’in] silahları bunu benim elimden alacaklardır’);

* ‘Sultan bir tarafta bir arabada duruyor ve esir alınan adamlar yüzünden on bin yeniçerinin arasında seyisleriyle beraber atıyla ilerleyemiyordu.’ (s. 127), (EM

s. 205) (“per le podagre” ‘esir alınan adamlar yüzünden’ değil, ‘nikris illetinden ötürü’ demektir; bu yanlış çevirinin doğrusu şöyledir: ‘Pâdişâh bir tarafta bir arabanın üzerinde duruyordu, çünkü nikris illetinden ötürü on bin yeniçerinin arasında rikâb-ı hümâyûn ile süvar olamıyordu.’);

* ‘Sonra saray adamlarına Sultan Korkud’un önünde ayağa kalkmalarını buyurdu. Saray adamları Korkud’u alıp annesiyle beraber götürdüler.’ (s. 131), (EM s. 212) (Mutluay birazcık düşünüp “si leuassino”daki “si” zamirinin, onu takip eden “tolseno”, “menaronlo via con sua madre” fiillerinin ışığında, “gli” manasında olduğunu anlarsaydı, böylesine saçma sapan bir çeviriden kaçınmış olurdu; ‘Sonra Saray efradına Sultan Korkut’u önünden (huzurundan) kaldırmalarını buyurdu. Buyruğu derhal ifa edip kendisini annesiyle birlikte götürdüler’ denilmeli);

* ‘Zira Selim İstanbul dışına çıktığında kendisini sultan yapmamalarından korkuyordu.’ (s. 132), “& questo disse, che temeua che andando lui fuora, non l’hauesseno fatto Re:” (s. 215) (Mutluay “verba timendi” yani ‘korku ifade eden fiiller’den sonra, korkulan şey olumlu ise, “non” kullanıldığını bilmiyor olmalı (bk. “temo che la venuta non sia folle” (Dante, *Inferno*, ii, 35)); doğru çeviri: ‘Kendisi [Selim] dışarı gittiğinde Korkut’u pâdişâh yapmalarından korktuğu için bunu söyledi.’);

* ‘Hepsi ölünce Sultan her birini bir ata bindirerek gömsünler diye babalarına yolladı.’ (s. 137), (EM s. 222) (Selim, ‘gömsünler diye babalarına yolluyor’, ama babaları da mezarda! kalkıp oğullarını mı gömecek?! Doğru çeviri: ‘Öldüklerinde, Pâdişâh her birini bir ata yükletip babalarının yanına gömülmek üzere gönderdi.’);

* ‘Kardeşinin imansızlığıyla alâkalı olarak şiir şeklinde iki paragraf yazdı. Kardeşi onun kanıyla öylesine istekli bir şekilde ellerini yıkıyordu ki sanki hüküm sürmek için babasını öldürmüş olması ona kâfi gelmemiş gibiydi. Yeğenlerini, devleti için de kendisini rahatsız etmeyen kardeşlerini bile öldürüyordu.’ (s. 138), (EM s. 225) (“poca fede” ‘imansızlık’ değil, ‘güvensizlik’dir; “in lor rime” ‘şiir şeklinde’ değil, ‘kendi nazım tarzlarında’ demektir; “duoi capitoli” ‘iki paragraf’ değil, ‘iki manzume’ demektir! (“capitolo” İtalyan edebiyatında bir nazım türüdür ama İtalyan edebiyatından bîhaber bir mütercimmin kaleminde ‘paragraf’a dönüşmüş); “suo sangue proprio” ‘onun kanıyla’ değil, ‘kendi kanıyla’ demektir; ‘Korkut kendi nazım tarzlarında, elini bu kadar pervasızca kendi kanına bulayan kardeşinin güvensizliği üzerine, saltanat sürmek için atasını ve yeğenlerini öldürmekle yetinmeyip memalikinde kendisini rahatsız etmeyen kardeşlerini de öldürdüğünü söyleyerek, iki manzume yazdı.’ denilmelidir);

* ‘Nitekim Yunanistan’a geçerek Edirne’ye geldik.’ (s. 148), (EM s. 244) (Mutluay’a göre Menavino Trabzon’dan hareket edip Yunanistan’a gidiyor, oradan Edirne’ye gidiyor, oradan da kara yoluyla Selanik’e gidiyor; oysa ‘Yunanistan’ yerine ‘Rumeli’ demiş olsaydı Menavino’ya boş yere ileri geri yol aldırmazdı!);

* ‘Bundan dolayı biz Hıristiyanlar cinayetten sakınmalıyız. Ekseriya bizim vahşi hayvanlarımızın izlerini takip eden Türkler bu günahı ölçsüz şekillerde işlerler.’ (s. 33), (EM s. 43) (‘ölçsüz şekillerde işlerler’ yanlış; ve doğru anlaşılması için cümle şu şekilde çevrilmeli: ‘Ekseriya bizim vahşi hayvanlarımızın izlerini takip eden Türkler bu tecavüzü bu kadar menfur sayarken, biz Hıristiyanlar katlden ne kadar uzak durmalıyız!);

* ‘Türkiye’de seyyahların yaşadıkları ve konakladıkları pek çok yer vardır.’ (s. 52), (EM s. 76) (çeviri tamamen yanlış; ‘Türkiye’de birçok yerleri (tekkeleri) vardır, buralarda ikamet edip yolcuları konukluyorlar.’ denilmeli);

* ‘Az sonra Sultan, *kilercibaşı* adı verilen bir haremağasına, bizi bazı yeğenlerinin bulunduğu kadınların haremine götürmesini emretti. Burada bir odun sobasıyla ısıtılmış sıcak suyla ve kokulu otlarla hepimizi bir güzel yıkadılar, haremağasının akrabalarının giydiği en zengin elbiseleri bize giydirdiler.’ (s. 16), (EM s. 12-3) (burada ‘yıkadılar’, ‘giydirdiler’ değil, cümlenin esas fiiline (“fece comandamento” ‘buyurdu’ (s. 13)) bağlı olarak ‘yıkattımasını’ ... ‘giydirmesini buyurdu’ denilmeli; yoksa cümlenin anlamı, çeviride olduğu üzere, çarpıtılmış olur; metindeki “parēti” (s. 13) yani ‘akraba’, haremağasının akrabası değil, Bayezid’in az yukarda sözü edilen kendi akrabasıdır; ayrıca “stuffa” ‘odun sobası’ değil, ‘hamam’ demektir);

* ‘Lakin umumiyetle vuku bulduğu gibi, kuvvet büyük bir şiddetle akla galebe çalar ve ben bu işi en iyi yapan olarak seçilmeliydim.’ (s. 18), (EM s. 16) (çeviri yanlış; ‘öylece ben de mecburen benim için zarurî olan şeyler içinde kendilerine sınırsız itaat göstermeği kendim için en iyisi olarak seçtim’ denilmeli);

* ‘Bu kitapların muharrirleri kitaplara kendi isimlerini yazmışlardı.’ (s. 18) ‘i quali tutti cō la materia scriuero di sotto per proprio nome.’ (s. 16) (çeviri tümünden yanlış; ‘ki bunların [bu kitapların] tümünün içeriğiyle birlikte adlarını aşağıda vereceğim’ denilmeli);

* ‘Böylece *Ramazanın* otuz günü geçer. Muhammed, ümmetinin oruç tutarak Allah’ın kendilerine gönderdiği kanuna riayet etmesi için emir buyurmuştur. Oruç son bulunca Allah Muhammed’in sözlerini kabul edip arzu edilen kanunu gönderir ve Müslümanlar üç gün süren ihtişamlı bir eğlence tertip ederek Ulubayram denilen büyük paskalyalarını icra ederler.’ (s. 25), (EM s. 28) (çeviri yanlış ve

yanılıcı; doğrusu: 'Tanrı kendisine Kitabı göndersin ve bununla ümmetini idame etsin diye Muhammed böyle bir perhizle bu ayı emr etmiştir. Tanrı Muhammed'in dileğini is'af ettiği ve arzu edilen ahkâmı kendisine gönderdiği için ULU BAYRAM ("VLV BAIRAM") denilen kendi büyük paskalyalarını kutlayıp üç gün süreyle bayram yapıyorlar');

* 'Adamlar alınıp satılan malları, kaçan köleleri görür, kalabalığın olduğu yerlerde mutlaka çanta soyan birisi olabileceğini bilirler,' (s. 49), (EM s. 71) (doğru çeviri: 'Her biri satılıp alınan şeyleri, kaçan köleleri, kalabalık olan bir yerde yankesici var mıdır, gözden geçirerek yürürler');

* 'Aya Sofya ... Roma'daki S. Maria Kilisesi gibi tek bir yuvarlak kubbeye sahip olup genişliği yüksekliğinden daha fazladır. İçi son derece ince somaki ve su mermerleriyle kaplıdır.' (s. 42), (EM s. 58) (burada 'yuvarlak'lık kubbede değil kilisenin adındadır (S. Maria Rotonda!); 'genişliği yüksekliğinden daha fazladır' yanlış; '(kubbesi) daha geniş ve daha yüksek' denilmeli; ayrıca kubbenin 'tüm kurşunla kaplı' olduğu atlanılmış; 'ince' yanılıcıdır: 'zarif, halis' denilmeli; 'Ayasofya ... Roma'daki Santa Maria Rotonda gibi tek kubbelidir, ama kubbesi daha geniş ve daha yüksek, tüm kurşunla, ve içerisi gayet zarif porfir ve su mermeriyle kaplıdır.' denilmeliydi);

* 'Eğer davacı veya davalı kararı haklı olarak, münasip bulmazsa; kadıaskerin, subaşının burnunu kesme ve onu bütün haklarından mahrum etme yetkisi vardır.' (s. 46), (EM s. 66) (Bu saçma çevirinin doğrusu şöyledir: 'Eğer celb edilen taraflardan biri mahkemeye gelmezse, burnunu kestirmeğe ve bütün hukukundan mahrum etmeğe kadılaşkerin suret-i mahsusada yetkisi vardır');

* 'Seyyid Battal denilen bir başkasının mezarı hâlâ Anadolu'dadır. Onun sayesinde Türkiye'nin büyük bir kısmının fethedilmiş olduğu rivayet edilir. Türkiye'de beş yüzden fazla kişinin kaldığı bir evleri vardır.' (s. 52), (EM s. 77) ("ancora" burada 'hâlâ' manasında alınamaz; 'rivayet edilir' değil, esas metinde, resmen, 'söylüyorlar' ("dicono"); esas metindeki "quiui" 'Türkiye' değil, SEYYİD BATTAL kabrinin bulunduğu yer, tekkedir; 'Ayrıca Anadolu'da SEYYİD BATTAL ("SCIDI BATTAL") adında bir başkasının kabri vardır; bunun sayesinde Türkiye'nin büyük bir kısmının feth olduğunu söylüyorlar. Buradaki bir odalarında kendilerinden beş yüzden fazlası kalıyor' denilmeli);

* 'Kur'an'ı taşıyan deveyi buraya getirirler ve kitabı yere bırakırlar (âdet olduğu gibi).' (s. 59), (EM s. 88) (Kitabı yere bırakmıyorlar! Kitabı taşıyan deveyi yere çökertiyorlar; 'Kitabı taşıyan deveyi buraya getirtiyor, ve (âdeti olduğu üzere) yere çökertiyorlar' denilmeli);

* ‘Rivayete göre sonra Allah geri dönerek evvelce yaptığı gibi meleklerin ışığını yakacak ve toprakta hoş bir şekilde dağılacak çok ince bir yağmur yağdıracaktır. Buna *O’nun Rahmeti* denir. Merhamet yağmuru denir buna’ (s. 63-4), (EM s. 97) (‘meleklerin ışığını yakacak’, her mütercimim beceremeyeceği türden bir hata; ‘yeniden ışığı ve önceden yaptığı gibi, o ışıktan melekleri yapacak’ denilmeli; ayrıca “REHEMET, SVI” ‘*O’nun Rahmeti*’ değil, ‘RAHMET SUYU’dur);

* ‘Bence bunları ekilmemiş tarlalardan alarak ikamet edilen yerlere görürmek ve aşılıyarak veya yeniden ekerek tatlı meyveler veren bitkiler haline getirip ıslah etmek mümkün değildir. Aynı şekilde Müslümanların da bizim dinimize dönmeleri ve meyvelerinin vahşi hayvanlar tarafından yenmemesi (Tatarlar ülkesindeki gibi), her şeyi yaratan Allah’ın hoşuna gidecek kadar tatlı olmaları, sonra da iyi bir bakımla her fidanın ehli nebat olması, her gün sıcaklardan gitgide daha çok rahatsız olan çayırların berrak sular ve tatlı rüzgârlar tarafından himaye edilerek çiçek açmış çayırlar haline gelmesi gibi bu fidanların da kabuk değiştirerek lezzetli meyveler vermeleri beklenemez. Onları iyi nasihatların cehennem ateşlerinden koruması mümkün olabilir belki. Ama şimdilik benim bunu yapmak gibi bir arzum yok.’ (s. 68-9), (EM s. 105-6) (esas metindeki cümlenin anlamı tersine çevrilmiş; metindeki “(come quelli de Tartarei Regni)” ibaresini (‘Tatarlar ülkesindeki gibi’) çevirmekle Mutluay eski Yunan, Roma ve de İtalyan kültürünü ihmal etmiş görünmektedir; “Tartarus” ‘cehennem’ veya ‘cehennem tanrısı’ olmakla “Tartarei Regni” ‘Tatarlar ülkesi’ değil, ‘cehennem’dir; önerilen çeviri şudur: ‘İmdi, dilerim ki en güçlü kimse bunları bu işlenmemiş topraklardan kaldırıp yerleşim bölgelerine getirsin (ki, irade eksik olmadıkça, bunu, imkânsız add etmiyorum), ve burada aşılıyarak, ya da yeniden ekilerek, (diğerleri gibi) evcil olsunlar, aynı tatlılıkta meyveler versinler; yani Müslümanlar bizim dinimize dönsünler, diyorum, ve meyveleri (cehennem meyveleri gibi) yırtıcı hayvanlar tarafından yenilmeyerek o denli tatlı olsunlar ki bütün mahlûkatın sebab-i bâdîsinin hoşuna gitsin; sonra, iyi bakımla, her filizden ağaç olsun, ve kabuk bağlamakla tadı değişmiş olarak, üzerinde çiçek açmış, suları berrak ve rüzgârları tatlı çimenlerden farksız şekilde, daima gündüzün daha çok rahatsız eden sıcaktan korunsunlar. Bu, kendilerini cehennem sıcaklarından koruyacak iyi öğretilerle olur, ama şimdiki hâlde benim için ancak istemek mümkün olmakla, bunu çok daha güçlü olanlara bırakacağım’);

* ‘alınm açık şekilde’ (s. 69), “con serena fronte” (s. 106) (“con serena fronte” karşılığında Mutluay ‘alınm açık şekilde’ dediğine göre, Dante’nin “rispuos’io lui con vergognosa fronte” (*Inferno*, i, 81) mısraındaki “con vergognosa fronte” de ‘mahcub alınla’ şeklinde çevrilmeli, ama çevrilmez, çünkü “fronte” bu formüllerde ‘alın’ değil, ‘yüz ifadesi’ anlamını taşır; ‘yüz ifadesi’ kişinin içinde bulunduğu

halet-i ruhiyenin bir yansıması olduğuna göre de “con serena fronte” ‘sakin bir halet-i ruhiye içinde’ şeklinde çevrilmelidir);

* ‘Muallimlerin çocuğa gösterdikleri ilk kelimeler (hakikaten hem lüzumsuz hem faydasızdır. Zira çocuk dimağları için münasip görünmemektedir) şunlardır’ (s. 70), (EM s. 107) (esas metindeki “non meno vtile che necessarie” ‘zarurî olduklarından daha az yararlı değillerdir’ anlamını verir ki daha düzgün bir şekilde ifade edildiğinde ‘yararlı oldukları ölçüde zarurîdirler’ demektir, ama nedense Mutluay bu görüşe katılmayıp anlamı başaşağı ‘hem lüzumsuz hem faydasız’a dönüştürmüştü; doğru çeviri: ‘Ve hocaların kendilerine okuttuğu ilk kelimeler, çocuksu zihinlerine uygun gözükmemekle birlikte, gerçekten yararlı oldukları ölçüde zarurîdirler’);

* ‘İnsanlar tarafından Allah tek olarak kabul edilir.’ (s. 70), “DIO è nominato fra le persone vn solo” (s. 107) (buradaki “persone” ‘İnsanlar’ değil, ‘ekânîm(-i selâse)’ anlamındadır; “ekanîm arasında TANRI yalnız bir (tek) olarak adlandırılır’ denilmelidir);

* ‘Türkler (bizim gibi değil) enva-i türlü giyinirler. Lâkin umumiyetle bütün erkeklere has bir giyim tarzı vardır.’ (s. 72), “VESTONO i Turchi (non come noi) in varie guise; ma tutti generalmête d’vna foggia di vestimêti” (s. 111) (Menavino ‘Türkler, bizde olduğu gibi çeşitli şekillerde değil, umumiyetle hepsi aynı biçimde giysiler giyiyorlar.’ diyor, Mutluay bunu tersine çevirip ‘Türkler (bizim gibi değil) enva-i türlü giyinirler’e dönüştürüyor, ve ayrıca, bu çevirisiyle çelişse de, metnin “tutti” ‘hepsi’ demesine aldırmaşsınız, hatta bunu ‘erkekler’e tahvil edip, ‘Lâkin umumiyetle bütün erkeklere has bir giyim tarzı vardır’ demektedir!);

* ‘herkesin gelip geçtiği bir kapı’ (s. 77), (EM s. 120) (‘herkesin attan indiği bir kapı’ acaba hangi simya kudretiyle ‘herkesin gelip geçtiği bir kapı’ya dönüştürülmüş?);

* ‘diğer hoca Arapça Kur’an okuma dersleri verir ve talebelere Kur’an surelerini izah eder’ (s. 81), (EM s. 126-7) (“mostrandogli li articuli della lor fede” ‘Kur’an surelerini izah eder’ değil, [dinlerinin] erkân-ı akaidini gösterir’ demektir; ayrıca “& dechiararlo” atlanılmış);

* ‘Sonuncusu ise *matbah-ı âmire kâtibi* olup mutfaklara giren her malzemeyi kaydeder. Bu da yemek düzenleyici hizmetkâr gibi Sultan’ın, ailesinin her gün bütün yemeklerini tanzim eder, kitapları yazıldıkları yerlerde muhafaza eder, her iki mutfakta yemeklerin nasıl olması gerektiğiyle alâkadar olur. Günlüğü otuz akçe olup Sultan’ın arzu ettiği gibi giyinir. Üç ayda bir hem ustaların hem de hizmetkârların maaşlarını düzenler. Ali Paşa’ya maaşını götürülenlerin ücreti hemen ödenir.’ (s. 84),

(EM s. 132) (“MVPTAR IASIGILI” karşılığında ‘*matbah-ı âmire kâtibi*’ uydurulmuş; “Scalco” açıklanmayıp karşılığında ‘yemek düzenleyici hizmetkâr gibi’ denilmiş; ‘her bir mutfakta ne türlü yemeklerin olması gerektiği yazılı olan defterler tutar’ şeklinde çevrilmesi gereken “et tiene i libri doue è scritto de che sorte habbino a essere le vivande in l’vna & l’altra cucina” ibaresi ‘kitapları yazıldıkları yerlerde muhafaza eder’ şeklinde çevrilmiş ki baştan aşağı yanlış ve uydurma; ‘Ali Paşa’ya maaşını götürenlerin ücreti hemen ödenir’ çevirisi çeviri tarihine geçmeye namzet; burada pek muhtemelen bir mürettib hatası sonucu küçük harflerle olması gereken ‘ali’ büyük harflerle basılmış (“ALI BASCIA”); “ali” önünde “a” edatı bulunan bir harf-i tarifdir (“preposizione articolata”) ve takib eden isme “dativus”, yani mef’ulün ileyh manasını verir; dolayısıyla “ALI BASCIA” muhtemelen ‘PAŞALARA’ demektir; muhtemelen denildi, çünkü Menavino ‘...başı’ için de “BASCIA” yazıyor (bk. bu fasılda “ARGIBASCIA” ‘aşçıbaşı’); ‘Her üç ayda bir hem aşçılar hem yamaklar için ücret senetlerini hazırlar; bunları PAŞALARA? (veya ‘aşçıbaşıya’)(“ALI BASCIA”) götürürler, ve derhal paraları ödenir’ denilmeli);

* ‘Eğer birisi başına gelen bir dertten dolayı Sultan’a şikâyetinde bulunmak isterse ona yardımcı olurlar, zira Sultan atla gezerken onunla konuşmak zordur.’ (s. 97), (EM s. 153) (‘başına gelen bir dertten dolayı’ değil, ‘kendisine yapılmış olan bir haksızlıktan dolayı’ (“de qualche torto fattogli”); ‘Sultan atla gezerken onunla konuşmak zordur’ değil, ‘Sultan atla gezmedikçe onunla konuşmak zordur’; ‘Herhangi bir kimse kendisine yapılmış olan bir haksızlıktan şikâyet etmek isterse, at sırtında olmadıkça pâdişâhla konuşmak zor olmakla, bu kimse bir sopanın ucuna bir yazı iliştedir. Bu çavuşlar bunu alır’ denilmeli);

* ‘Elbiselerin kolları kısa ve altın yıldızlıdır.’ (s. 98), (EM s. 156) (burada “alabarde” söz konusu olduğuna göre, kısa olan ‘Elbiselerin kolları’ değil, ‘harbelerin (baltaların) sapları’dır);

* ‘Sultan’ın kızları günde yüz akçe maaş alırlar. Bunlara annelerinkine benzer elbiseler verilir. Bu elbiseleri, Sultan onları evlendirene kadar giyerler.’ (s. 112), (EM s. 180-1) (metindeki “con le quali” Mutluay’ın bağladığı gibi “vestimenti” ile değil (ki “vestimenti” eril çoğul, “con le quali” ise dişil çoğul olmakla birbirleriyle bağlanamazlar!), “madri” ile bağlanmalı ve ‘ve pâdişâh kendilerini evlendirinceye değin anneleriyle kalıyorlar’ denilmeli);

* ‘Mora şehrinin çok değerli efendisi’ (s. 116), “DE MODONE citta non di poco preggio è Signore” (s. 187) (metin “Modon şehrinin” diyor, Mutluay bunu ‘Mora şehrinin’e dönüştürüyor; metin ‘Modon şehri’ için ‘değerli’ (“non di poco preggio”) diyor, Mutluay’da ise ‘Mora şehrinin ... efendisi’ değerli oluyor! Hulâsa saçma sapan bir çeviri!);

* 'paraya sahip olmak isteyen herkesin' (s. 118), "che qualunque persona vole soldo" (s. 190) ("soldo" 'askerî maaş, ulufe' anlamını taşır; 'paraya sahip olmak isteyen herkesin' değil, 'ulufe almak (yazılmak) isteyen herkesin' denilmelidir);

* 'Şimdi Sultan Bâyezid'in oğullarından bahsedeceğim. Bunlar, burada Anadolu'da, kendi gelirleriyle yaşıyorlardı. Bu gelirleri, yaptıkları savaşlardan elde ederlerdi. Bu gelirler yüzünden Türkiye'de savaşlar yapıldı ve üzerinden çok zaman geçmedi.' (s. 119), (EM s. 191) (Berbat bir tercüme! Doğrusu: 'Şimdi Sultan Bayezid'in, kendi gelirleriyle burada Anadolu'da bulunan ve, aradan çok zaman geçmedi, Türkiye'deki bütün savaşlara sebep olan oğullarından söz edeceğim');

* 'Nihayet bir karar alarak kısa zaman içinde ülkenin bütün topraklarında yerine getirilmediği takdirde ölümle biten emirler yağdırıldı.' (s. 124), (EM s. 201) (Mutluay, kesinlikle manasını kavrayamadığı için "posero grauezza a tanto per foco" 'hane başına bir miktar vergi' ibaresini çeviriye almamış; 'Nihayet bu mevzuda bir karar alınarak, memalikinin bütün topraklarında hane başına bir miktar vergi ve uyulmadığı takdirde ölüm cezası getiren emirler çıkardılar' olmalı);

* 'O sırada Sultan on iki bin yeniçerinin kumandanını vazifesinin başında bırakarak Edirne'ye gitti.' (s. 125), (EM s. 201) (Sultan yeniçeri ağasını 'vazifesinin başında bırakarak' değil, "locotenente del suo stato" yani 'kaimmakam olarak bırakıp' Edirne'ye gidiyor);

* 'Sultan Bâyezid'in hareketinde Sultan Selim şehre iki mil uzaktan ona refakat etti' (s. 134), "& alla partita gli fece compagnia do miglia lontano della citta Sulthan Selim" (s. 217) (doğrusu şudur: 'Sultan Selim şehirden iki mil uzaklığa kadar kendisine refakat etti');²

* 'bir gün hâlâ Bursa'dayken on bin atlı adamına yanlarına mümkün olduğu kadar az eşya almalarını söyledi' (s. 137), (EM s. 222) (cümlelinin asıl fiili 'söyledi' değil (ki zaten metinde yok!), "fece scriuere" 'tahrir ettirdi'; doğrusu: 'hâlâ Bursa'dayken bir gün Sultan Selim taşıyabildikleri en az eşya ile on bin atlı tahrir ettirdi');

* 'Bundan çok memnun olan Selim İstanbul'a hemen yeniçerilerin kumandanını göndererek üç gün içinde on bin askerin Bursa'ya gelmesini istedi. Daha çabuk

2 "Selim begleitete selbst des Vaters Wagen bis vor Thor von Adrianopel, zu Fuss neben demselben hergehend, und des Vaters letzte Ermahnung anscheinend mit willigem Ohr empfangend" 'Selim, yanında yaya yürüyerek, ve görünürde son tenbihlerine seve seve kulak vererek, babasının arabasına Edirnekapı'ya kadar bizzat refakat etti' (Hammer-Purgstall, *GOR*, ii, s. 365)

Bursa'ya varması için gemiyle gitmesini ve Bursa'dan uzak olmayan dağdan şehre varmasını buyurdu.' (s. 140), (EM s. 228-9) (metindeki "mādo ... per" aşağı yukarı 'haber saldı' demektir; Mutluay, 'İstanbul'daki yeniçeri ağasına haber saldı' demesi gerekirken, yeniçeri ağasını İstanbul'a göndermiş; Selim Bursa'da, ve yeniçeri ağasını on bin yeniçeriyle İstanbul'dan Bursa'ya çağırıyor, ama Mutluay yeniçeri ağasını İstanbul'a gönderdiği için durum çok karışmış; Selim yeniçeri ağasının (ve yeniçerilerin) gemiyle gelmesini, Mutluay'a göre ise 'gemiyle gitmesini' istemiş; velhasıl, bir sarmaldır ki gidiyor; bu saçmalığın doğrusu şöyle: 've derhal İstanbul'daki yeniçeri ağasına üç gün zarfında on bin adamla Bursa'ya gelmesini, daha çabuk gelmek için gemilere binmesini ve Bursa'dan az uzaktaki dağlıkta inmesini (karaya çıkmasını) haber saldı');

* 'Yeniçeri kumandanı daha sonra saray adamlarıyla birlikte bir ovaya indi, her tarafı dikkatle gözeterek on bin askeriyile şehre vardı. Yanına beş yüz de topçu almıştı. Selim'in savaş meydanına yaklaşınca orada Sultan Ahmed'in bulunduğunu düşünerek harekete geçti. Sonra Selim, kumandanın çabuk geldiğini görerek çok sevindi.' (s. 140), (EM s. 229) (saçmalık sarmalı hâlâ devam ediyor; Mutluay'a göre 'Yeniçeri kumandanı daha sonra saray adamlarıyla birlikte bir ovaya indi, her tarafı dikkatle gözeterek on bin askeriyile şehre vardı.', metne göre ise "lui", yani '[Selim] Sonra Saray efradıyla dışarı, bir ovaya çıkıp her tarafı gözetledi. Çok geçmeden ağa [yeniçeri ağası] on bin adamla geldi, ve beraberinde beş yüz tüfek-endaz da getirdi.'; Mutluay çevirisindeki 'şehre vardı' esas metinde yoktur; 'Yanına beş yüz de topçu almıştı.': metinde 'topçu' nerede? "scioppetieri" 'topçu' değil, 'tüfek-endaz' demektir; bunu izleyen çeviri ise ('Selim'in savaş meydanına yaklaşınca orada Sultan Ahmed'in bulunduğunu düşünerek harekete geçti.') tamamen uydurmadır (ayrıca "campo" karşılığında 'ordugâh' yerine 'savaş meydanı', çeviriye pek de yakışmış!); bunu izleyen cümlede "conosciutolo", zorluk çıkardığı için (çünkü '[Selim] ağayı tanıyınca' diyor, bu ise Mutluay'ı müşkilata sokuyor) ibtal edilmiş; 'Sonra Selim kendisini tanıyıp, çabuk gelmelerinden dolayı gayet mesrur oldu.' denilmelidir);

* 'Bunu gören Sultan Selim topçularıyla birlikte yaklaştı ve karşı tarafı topa tutmaya başladı; öyle ki Ahmed'in askerleri toplardan etkilenerek dağa kaçtılar. Dağda kendilerini destekleyen çok adam vardı. O sırada Tatar'ın oğlu harekete geçerek Ahmed'e destek sağladı.' (s. 141), (EM s. 231-2) (yine "scioppetieri" 'tüfek-endazlar' karşılığında 'topçular', 'topa tutmaya', 'toplardan'; Tatar'ın oğlu 'Babasını temsilen itaat göstermek ve Pâdişâhın [yani Selim'in] elini öpmek üzere' gelmişti ama Mutluay, nedense, 'O sırada Tatar'ın oğlu harekete geçerek Ahmed'e destek sağladı', demiş; bunca saçmalık içinde insan ne diyeceğini şaşırıyor!); ...

Bizzat kendisinin itiraf ettiği üzere, Menavino zarif ve bilge bir yazar olmaktan uzak. İtalyancası epeyi bozuk, kimi yerlerde hatalı, ve birçok noktada muğlak ve anlaşılması zor. Ayrıca 16. yüzyılın ilk yarısında yazmış olmakla dili doğal olarak biraz eski. Şu aşağıda verilen örneklerde Mutluay'ın bu 'biraz eskice' dile de zaten aşına olmadığı gözlemleniyor.

* 'Sarayın başka bir bölümünde öyle devasa bir soba vardır ki içine iki yüz kişi girebilir, etrafında sıcak ve soğuk suyla dolu birçok oda mevcuttur.' (s. 85), (EM s. 134) (eski dilde 'hamam' demek olan "Stuffa" kelimesine Mutluay 'soba' demiş ve bu 'soba'nın içine 'iki yüz kişi girdirdiği' gibi 'sıcak ve soğuk suyla dolu birçok oda' sığdırabilmiş!!! geri kalan kısım da 'soba' ile berdevam!);

* '..., akıl öğretir, azarlar ve bazen de hak ettikleri gibi cezalandırır.' (s. 74), (EM s. 115) ("ragione" 'akıl' demek ya, "fa loro ragione" karşılığında Mutluay hemen 'akıl öğretir' çevirisini yapıştırmış, oysa "ragione" eski dilde 'adalet' anlamını da taşır ve bu bağlamda kesinlikle o anlamda kullanılmıştır; 'onlara adalet dağıtır' denilmeli; "a suo arbitrio" çeviride atlanılmış);

* 'Daha sonra aileleri ve reisleriyle birlikte yola çıkarlar' (s. 74), (EM s. 116) ("famigli" 'aileleri' değil, 'hizmetkârları', burada 'çırakları' şeklinde çevrilmeli);

* 'Bu berberler maaşlarını Sultan'dan, içeceklerini ise ahaliden alırlar.' (s. 86), (EM s. 136) ("beueraggi" 'içecek' değil, eski dilde 'bahşiş'dir (krş. Fr. "pourboire" 'bahşiş, kahve parası' (KF)); 'Bu berberler, insanlardan aldıkları bahşişlerden başka, pâdişâhtan maaş alırlar.' denilmeli);

* 'Büyük Türk'ün gizli azık ambarı' (s. 80), (EM s. 125) ("segreta" burada 'gizli' değil, 'privato', 'has' anlamındadır; metinde "CHILER" denildiğine göre "dispensa" kelimesini 'azık ambarı' şeklinde çevirmenin ne anlamı var? 'Türk Hünkârının has kileri' denilmeli); 'Sarayın gizli ve umumi mutfağı' (s. 83), (EM s. 131) (burada da "secreta" 'has' demektir; 'Sarayın has ve umumî mutfağı üzerine' denilmeli); 'Biri gizli diğeri de umumi yani aileye açık olmak üzere Kral'ın [Sultan'ın] iki mutfağı vardır.' (s. 83), (EM s. 131) ("famiglia" burada 'aile' değil, 'bir şahsın hizmetinde veya maiyetinde olan kimseler' anlamındadır; 'Ayrıca pâdişâhın biri has biri umumî (ki Saray efradı içindir) olmak üzere iki mutfağı vardır.' denilmeli);

* 'Zihinleri acıklı ölümlerle ağırlaşmış insanların arzularına şehvani ihtiraslar aşıladı.' (s. 90), (EM s. 142) (Mutluay "salma" kelimesini, hemen yanıbaşındaki "grauano" 'yüklerler, ağırlık verirler' fiiline rağmen, eski dildeki 'yük' anlamında değil 'cesed' anlamında almış, ama 'acıklı cesedler' diyemediği için olsa gerek, 'acıklı ölümler' diyerek içine düştüğü bataktan sıyrılmışa çalışmış; 'nefs-i emmâreleri, zihne kesalet veren şehvanî arzularla celb ederek' denilmeli);

* ‘Bilahare Sultan elçinin maiyetiyle beraber Sarayın bir odasına götürülmesini emreder. Odada masalar ve altın ve gümüş eşyaların bulunduğu dolaplar hazırlatır.’ (s. 109), (EM s. 174-5) (ne yapacak elçi bu ‘dolaplar’la? “credenze” burada ‘yemek takımı’ demektir; ‘altın ve gümüşten yemek takımları’ denilmeli);

* ‘Her şeyi dolaba koyup haremağalarının gözetimine bırakırlar.’ (s. 110), (EM s. 176) (Mutluay burada yeniden ‘dolap’la karşımıza çıkıyor; “fanno la credenza d’ogni cosa” ‘her şeyi deniyorlar’ demektir ve ‘dolap’la ilişkisi yoktur; çeviri ‘hadımağaların önünde her şeyi [orada bulunan bütün yiyecek içecekleri zehir katılıp katılmadığını anlamak için] tadıyorlar ve onların muhafazasına bırakıyorlar’ şeklinde düzeltilmelidir);

* ‘Çaşnigirler ellerinde birer tahta kaşık tutmaktadırlar. Yemekleri aşçılar hazırlamışlardır.’ (s. 110), (EM s. 176), (Mutluay “fare (la) credenza” ifadesinin eski dilde ‘yemeği (zehir katılıp katılmadığını anlamak üzere) tatmak’ anlamını taşıdığını bilmediği için “fanno alli cuochi fare credenza di tutto” karşılığında ‘Yemekleri aşçılar hazırlamışlardır.’ gibi bir yanlışlığa düşmüş; ‘her biri üstünde taşıdığı tahta bir kaşıkla aşçılara her şeyi denettiriyor’ denilmeli);

* ‘Sonra *çaşnigirler* gelir ve her biri elindeki tabağı *çaşnigirbaşıya* uzatır ve akabinde tabağın üzerindeki kapağı dolabın içine koyar.’ (s. 110), (EM s. 176) (Nasıl bir dönme ‘dolap’ ki mütemediyen karşımıza dikiliyor! Doğrusu: ‘Sonra ÇAŞNİĞİRLER (“CESIGNIR BASCIA”) geliyor, ve her biri tabağını, denediği lokmayı sonra üzerine attığı kapağı tutarak, ÇAŞNİĞİR BAŞIYA (“BASCIA”) sunuyor’);

* ‘Nihayet böylece bizi güzel kadınların sarayına götürdüler. Saraya gelince bütün kadınların ayağa kalktıklarını gördük. Onlara yakışan bir nezaket ve zerafetle haremağasının önünde hürmetle eğilerek ona ne emrettiğini sordular. O, Sultan’ın arzusunu beyan edince sayıları yüz altmışı geçen kadınlardan bazılarını diğerlerinin huzurunda vazifelendirdiler. Bu kadınlar bizi anadan doğma çıplak soydular ve diğer kadınların yanından geçirek hamamlara götürdüler. Elbisesiz ve çıplak kaldığımız için utançtan yerin dibine girmiştik.’ (s. 16-7), (EM s 13) (‘... kadınlardan bazılarını diğerlerinin huzurunda vazifelendirdiler’ (s. 16) yanlış; esas metinde “ne preseno alcune di loro” okunuluyor ki ‘kadınlardan bazıları bizi aldılar’ demektir (oradaki “ne” ‘bizi’ anlamında eski şahıs zamiridir); ‘Elbisesiz ve çıplak kaldığımız için utançtan yerin dibine girmiştik.’ (s. 17) yanlış; esas metindeki “non meno di vestimenti che di vergogna nude” ile, “nude” sözcüğündeki -e harfinin belirttiği üzere, haremdeki kadınlara atıfta bulunmaktadır ve tüm cümlenin şu önerilen çeviriye göre değişmesi gerekir: ‘Ve böylece bizi güzel kadınlar haremine götürdüler. Hareme vardığımızda, kadınların tümünün ayağa kalktığını ve

kendilerine en çok yakışan hürmet ve hüsn-i kabul ile hadımağasını, emrinin ne olduğunu sorup, ta'zîmen eğilerek selâmladığını gördük. O da Pâdişâhın buyruğunu kendilerine bildirdi. Derhal aralarından birkaçı bizi alıp, sayıları yüz altmışı aşan tüm öteki kadınların huzurunda, anadan doğduğumuzda nasıl idiysek öylece soydular ve, giysilerden olduğu kadar hayâdan uryan birçoklarının arasından geçirerek, hamama götürdüler’);

* ‘Bu yüzden Müslümanlar haklı olarak bu günahı işleyenleri paylar ve onlara ellerinden geldiğince tiksintiyle bakarlar.’ (s. 38), (EM s. 51) (metindeki “schifando” eski anlamıyla alınıp cümle şuna benzer bir şekilde çevrilmeli: ‘Onun için Müslümanlara mümkün olduğu kadar itina ile bundan sakınmalarını ikaz ediyorlar’);

* ‘Yorgun uzuvlarını cesurca tabii bir itiyad olarak çok yüksek olmayan bazı dağlar üzerine veya çıplak toprak üzerine yahut da bir takım eğreltiotları üzerine koyarak istirahat edenlere sık sık rastlanır. Burada hoş ve taze bir hava teneffüs edilir ve ölmüş vücutların ağırlığından sıkılmış olan ruhlar latif dalların hoş gölgeleri ve tatlı gürültüleri altında huzura kavuşur ve gürleyerek akan berrak nehirlere kenarında şiirler yazarlar.’ (s. 41), (EM s. 57) (Mutluay açıkça biraz eskice İtalyancada “poggiono” fiilinin ‘montare’, ‘(dağa) çıkmak, tırmanmak’ anlamına geldiğini bilmiyor, bilmediği için de çeviri yanlış, ve uydurma; ayrıca dağa tırmanırken yorulan bir kimsenin ‘eğreltiotu’ üzerine oturması da pek eğlenceli; anlaşılan Mutluay metni doğru dürüst okumayı, “f” harfini “s” harfinden ayırd etmeyi de becerememiş: “felce” değil, “selce” okunulmalı!; ‘ve ölmüş vücutların ağırlığından sıkılmış olan ruhlar’ çevirisine karşılık metinde (“& alli affannosi spiriti dalle souerchie salme grauati”) ‘ölmüş vücutlar’ nerede?);

* ‘ve Türkiye’nin bütün eyaletlerini dolaşarak kanunlara karşı icra edilmiş her şeyden bahsederler.’ (s. 48), (EM s. 69) (Mutluay metindeki “discorrêdo” ulağının ‘bahs etmek’ anlamını taşımadığını, eski veya edebî anlamda kullanılmış olduğunu idrâk edememiş; ayrıca burada söz konusu ‘kanunlar’ da değildir; doğrusu: ‘Ve bu şekilde Türkiye’nin bütün kazalarını dolaşiyor ve şeriatlerine aykırı her şey için adaleti uyguluyorlar’);

* ‘eşeğin maruz kaldığı hakaretler yüzünden yeminin parası kadına ödetilir’ (s. 49), (EM s. 71), (çeviri tamamen yanlış; hakarete maruz kalan eşek değil kadının kendisi; ayrıca esas metindeki “la vittura” ‘yem’ değil, ‘taşımaya ücreti’ demektir; ‘daha da rezil duruma düşürmek üzere, kadına eşekli taşıt ücretini ödetiyorlar’ denilmeliydi, yine de “hakarete uğrayan eşek”, bir harika! (“Bir eşek var idi zaîf ü nizâr”!!!)); ...

Bazı yerlerde Mutluay’ın çevirmekten ziyade uydurmaya yöneldiği görülüyor.

* ‘Bu Nesimî kanun aleyhinde bazı şeyler söylediğinden adalet tarafından Hagios Ammianus gibi derisi yüzüldü.’ (s. 52), “il quale percioche disse alcune cose contra le legge. fu per giustitia in AGIAMIA scorticato” (s. 76) (“legge” karşılığında ‘şeriat’ yerine ‘kanun’!; ayrıca bu Mutluay’ın uydurduğu ‘Hagios Ammianus’ da neyin nesi? Mutluay’ın ‘Hagios Ammianus’a dönüştürdüğü esas metindeki “AGIAMIA” (önündeki “in” edatı ve sonundaki “-IA” ekiyle) bir yere işaret etmesinden ötürü pek muhtemelen ‘ACEMİSTAN’ olarak çözümlenmelidir; kelime Anadolu dışındaki her türlü yabancı yerlere işaret eden bir tanımlamadır, Nesimî ise bilindiği üzere Halep’de idam edilmiştir);

* ‘Bunlar savaşa gitmez ve bütün masrafları ödenir. Maaşları da diğerlerinden daha fazladır.’ (s. 101), (EM s. 161) (uyduruk bir çeviri; doğrusu: ‘Bunlar sefere gitmezler, ama yaptıkları bütün dikiş işleri için ücret, üstelik bir de o yevmiyeyi alırlar);

* ‘Bu evlerin dördünde Sultan’ın kızları, onlara refakat eden anneleri ve kadın efendileri ikamet eder.’ (s. 112), (EM s. 180) (doğrusu: ‘Bu evlerin dördünde pâdişâhın kız çocuklarıyla birlikte anneleri oturur; anneleri ki Türk Hünkârının zevceleri değildirlir’);

* ‘Sultan Selim beş yeğeninini ani ölümüyle alâkalı her şüpheyi bertaraf etmek zorundaydı.’ (s. 137), (“HAVENDO Sulthan Selim per fuggire ogni suspetto dato acerba morte a cinque suoi nepoti s. 222) (Nasıl bir çeviri bu ki esas metinde ‘ani’, ‘alâkalı’, ‘bertaraf etmek’, ‘zorundaydı’ karşılığında bir şey görülemiyor? Doğrusu: ‘Her türlü kuşkudan âzâde olmak üzere beş yeğenine acı ölümü tattırdıktan sonra, sultan Selim ...’); ...

Mutluay çoğu kez cümleleri küçük parçalara ayırmış ve böylece cümlenin unsurları arasındaki bağ zevale uğramış. Türkçe bu bağı ifade etmekten âciz değildir.

* ‘Ermeni ve Hıristiyan olan iki usta vardır. Bizim dinimizin emirlerinden uzak yaşarlar.’ (s. 102), (EM s. 162) (Menavino bu cümlede ‘burada bulunan iki usta, Ermeni, ve bizim uyduğumuz ahkâmıdan uzak yaşamalarına karşın, Hıristiyan’dır’ diyor);

* ‘Bosna beyi kendi atlı adamlarıyla sınır boylarında baskınlar yapar ve birçok defa kendisi zarara uğrar ve pek çok kayıplar vererek geri döner.’ (s. 117), (EM s. 188) (“benche” ‘her ne kadar’ harf-i rabtı iptal edilmiş; ‘Büyük kez kendisi büyük zarar ve zayıata uğrasa da leşkariyle bu sınırlarda akınlar yapar ve zarar vere durur.’); ...

Mutluay bir takım kelimelere belirli bağlamlarda atf edilmesi gereken anlamları kavrayamamış olmasından ötürü çeviri bazı noktalarda zavallı hallere bürünmüş.

* 've bunu vazifelerinin derecesine göre dört veya beş kere ifa ederler.' (s. 23), "& questo fanno in quattro in fino in cinque volte secōdo l'ordine di loro officii" (s. 25) ("officii" burada 'dinî merasim' anlamındadır; 'namazın vaktine göre, bunu dört, hatta beş kez [rek'at] yapıyorlar' denilmeli); 'Herkes bu dinî vazifeleri ifa etme mecburiyetindedir.' (s. 24), "& tutti hanno questa obligatione di andare alli officii" (s. 26) ("offici", yukarda olduğu gibi burada 'salat' anlamında);

* 'aslan, Dicle parsı ve panter derisi' (s. 50), (RM s. 73) (metindeki "Tigri" bu bağlamda 'Dicle' değil 'kaplan' anlamında olmalıdır; 'deri' yerine de 'post' denilmelidir);

* 'çünkü evlerine dönen seyyahların ruhlarını okşamayı severler' (s. 54), (EM s. 79) ("carezze" burada 'okşayış' değil, 'atto cortese' 'iyi muamele' anlamındadır; 'çünkü tekkelerine giden yolculara iyi davranıyorlar' denilmeli);

* 'O gündün sonra Türkler mezarı alttan ve üstten takviye etmek için bazı demir aletler sipariş ettiler.' (s. 61), (EM s. 92) ("ordinarono" karşılığında 'sipariş ettiler' tek kelimeyle gülünç! "ordinarono" burada 'disposero', 'collocarono', 'yerleştirdiler' anlamındadır; "certi ferri karşılığında" 'demir aletler' yanlış; muhtemelen 'demir [çenberler]');

* 'Din adamları onu defnetmek için birçok çubuk getirirler. Tıpkı bizim rahiplerin kullandıkları ve sayıları bin kadar olan çubuklara benzer, aloe [öd ağacı] ağacından yapılmışlardır. Bu çubuklarla ölünün etrafını sararlar. Sonra her çubukta "Süphanallah" derler.' (s. 61-2), (EM s. 93) (esas metindeki "palle" (ki 'kürecik, tane' demektir), nasıl 'çubuk' şeklinde çevrilir, akıl ermiyor; cümle anlaşılmamış; önerilen çeviri şu: 'Buraya kendisini defn etmek üzere, bizim *paternoster* şeklinde sarısabır ağacından bin aded bir dizi küreciklerle (tesbihlerle) din adamları geliyor, ve bununla ölüyü tümüyle çevreliyorlar; sonra her birinde SUBHÂN ALLÂH ("SVBAHAN ALLA"), yani 'TANRI rahmet eylesin' diyorlar');

* 'Ağızlarında ... küçük gümüş üstü delinmiş bir elma taşırlar.' (s. 99), "In bocca portano vn pomo d'argento piccolo pertusato" (s. 157) ("pomo" burada 'elma' değil, 'küre' anlamındadır);

* 'Üç paşa Sultan'ın yanına giderek o gün devlete ait gönderilecek herhangi bir şey olup olmadığını [sorarlar]' (s. 106), (EM s. 169) ("espedire" fiili burada 'göndermek' değil, 'tesviye etmek' şeklinde çevrilmelidir; 'Üç paşa, devletine ait o gün görülmesini (tesviye edilmesini) istediği bir şey var mıdır, ... sormak için pâdişâha giderler' denilmeli); ...

Mutluay bir takım kelimelerin düzgün Türkçe karşılıklarını vermekte isabet göstermemiş.

* “oratione, orationi” kelimeleri ‘dua(lar)’ değil, ‘ibadet’ olarak çevrilmeli (Mutluay’ın da bazı yerlerde çevirdiği üzere: ‘ibadet etmeye giderken’ (s. 22), (EM s. 23); ‘halkı ibadete davet ederler’ (s. 44), (EM s. 63), ...): ‘Bu saatlerde Türkler hep aynı dualarını okurlar.’ (s. 22), (EM s. 22) (‘Bu saatlerde Türkler mutad ibadetlerini yapıyorlar’ denilmeli); ‘dua okumayı hiç eksik etmiyordu.’ (s. 38), (EM s. 51) (‘asla ibadetini ihmal etmeksizin’ denilmeli); ‘Halk duasını edince’ (s. 43) (EM s. 60) (‘halk namaz kıldıktan sonra’ denilmeli) ...;

* ‘kırmızı taftadan pantolon’ (s. 31) “calzoni di taffetta chermesino” (s. 39) (Türk gelinleri 16. yüzyılda ‘pantolon’ giyerler miymiş? ‘şalvar’ denilemez miydi?);

* “legge” kelimesi şu aşağıdaki yerlerde ve başka birçok yerlerde Mutluay’ın çevirdiği üzere ‘kanun’ olarak değil, ‘din’ veya ‘şeriat’ olarak çevrilmeli: ‘Muhammed kanunu’ (s. 19), (EM s. 17) (‘din-i Muhammedi’ denilmeli); ‘Türklerin kanunundaki emirler’ (s. 19), (EM s. 18) (‘Türklerin dininin ahkâmı’ denilmeli); ‘Müslüman kanununa’ (s. 23), (EM s. 25) (‘dinlerine’ veya ‘din-i İslâma’ denilmeli) ...;

* ‘Her caminin ortasında vazifeli din adamlarının halka vaaz verdikleri bir çardak bulunur. Çardağın bir tarafında takriben otuz derecelik meyle sahip bir merdiven vardır’ (s. 43), (EM s. 60) (camiin orta yerinde bulunan bu ‘ÇARDAK’ doğrusu pek garip! Metindeki “pergolo” ‘minber’ veya ‘vaaz kürsüsü’ olmasın sakın?; “vna scala di xxx. gradi” ‘otuz derecelik meyle sahip merdiven’ değil, ‘otuz basamaklı merdiven’dir);

* ‘Umumiyetle ellerinde Farisî lisanıyla yazılmış, onların kendi mısra âdetlerine göre tertip edilmiş aşk şarkıları ve soneleriyle dolu bir kitapçık taşırlar.’ (s. 50), (EM s. 73-4) (“secondo la consuetudine delle rime loro” karşılığında ‘kendi mısra âdetlerine göre’ ve “canzoni & sonetti” karşılığında ‘şarkılar ve soneler’! Bu ne kültür gösterisi! Alt tarafı, ‘kendi nazım tarzlarında’ ve ‘kaside ve gazeller’ denilecek!);

* ‘Tekke denilen bir kiliseleri’ (s. 51), “certe chiese chiamate TECCHIE” (s. 75) (Hâşâ, ‘kiliseleri’ yerine ‘dergâhları’ denilemez miydi?);

* ‘Sonra bu işler için yapılmış iki pamuklu örtü çıkartarak ... cesedi ... örtülerle sararlar’, ‘o örtülerle’ (s. 62), (EM s. 94) (‘örtü’ yerine ‘kefen’ denilmesi daha icab etmez miydi?); ...

Risalede yer yer Türkçe kelime ve ibareler, Arapça hadis ve ayetler verilmiş. Bunlar çoğu kez nerdeyse tanınamayacak derecede başkalaşmış ve bozuk şekillerde karşımıza çıkıyorlar. Mutluay, çeviride bu Türkçe ve Arapça kelime ve ibarele-

rin özgün şekillerine hemen hemen hiç yer vermeyip, sırf kendi, ve de çoğunlukla yanlış, okuyuş ve yorumunu okuyucuya sunmuş.

* 'İşte o zaman her biri "ah zavallı ben kötü arzularıma mağlup oldum" manasına gelen "pes, pes" diye haykıracak.' (s. 64), (EM s. 98) (Mutluay esas metni ("NESSI NESSI") vermiş olsaydı, ârif okuyucu Mutluay'a "pes yahu" diyerek bunun 'NEFSİ, NEFSİ' olduğunu kesinlikle anlardı!);

* 'Bu saraya *serçesarayı* denir.' (s. 76), "questo palazzo lo dicono SERCESSARAI" (s. 118) (Mutluay Topkapı Sarayı için ilginç bir ad icad etmiş! sakın 'SIRÇASARAY' olmasın?);

* 'Bu gençlere nezaret için *kapıcı ağa* denilen bir haremağası vazifelendirilmiştir' (s. 78), (EM s. 122); '*Hazine* denilen odada *hasoğlanları* denilen gençler kalırlar.' (s. 79), (EM s. 124) (esas metindeki şekiller ("TACVTAGA", "ASLA- OGLANDARI") bermutad yasak edilmiş, karşılığında '*kapıcı ağa*', '*hasoğlanları*' denilmiş, ama neye dayanılarak?; bütünüyle bu çeviri öylesine ciddiyetten uzak bir çalışma ki "IACVTAGA" (s. 125), (ki yukardaki "TACVTAGA" 'HAS ODA AĞA'nın bir başka şeklidir) karşılığında hiç bir sakınca görülmezsizin 'Yakut Ağa' denilmiş!);

* 'Bunların kumandanına *silahdar ağa* denir.' (s. 96), (EM s. 152) (metindeki "SVLBVLVGI" 'SOL BÖLÜĞİ' veya 'SOL BÖLÜK [AĞASI]' yerine nasıl '*silahdar ağa*' okunulur?);

* 'Büyük Türk'ün seyisleri' (s. 97), (EM s. 154) (burada söz konusu olan sokaklar 'seyis' değildir; rikâb-ı hümayûnda yürüdükleri için "staffieri" denilmiş ("staffiere"nin tam karşılığı 'rikâb-dar'dır);

* "'Allah Esirgesin" derler. Yani Allah efendimizi uzun zaman bu kudretli halde muhafaza etsin, manasına gelir bu.' (s. 98), (EM s. 156); 'yükseksele "*sağol sağol*" derler; yani Allah korusun, Allah korusun demektir bu.' (s. 99), (EM s. 157) ("ALLAV DEI CHERIN" 'ALLAHDİR KERİM' ve "SAVLI SAVLI" 'SAVUL SAVUL' şekillerinde de okunulamazlar mı? metindeki "guarda guarda" karşılığında 'Allah korusun demektir bu' tamamen Mutluay'ın uydurması!);

* 'O sırada Selim *ulufeci paşa* denilen kumandanını beş yüz adamıyla birlikte Amasya'ya yollamıştı.' (s. 139), (EM s. 226) (Mutluay yeni bir tarih terimi icad etmiş: '*ulufeci paşa*'!); ...

Metnin bir takım noktalarda tashihe muhtac olduğu idrâk edilmemiş.

* 'Talebeleri dövmek için evvela onları yere yatırıp ayaklarını hareketsiz kalacak şekilde delikli bir tenekenin içine uzatırlar. Sonra da sopayla ayakların tabanlarına

on sopa vurup serbest bırakırlar.’ (s. 81), (EM s. 127) (burada falakadan bahs ediliyor, ama Mutluay bunu idrâk edememiş olsa gerektir ki metinde “stagna” olarak okunulan mürettib hatasını “stanga” olarak düzeltmeyi akıl edemeyip ‘delikli bir teneke’ gibi bir saçmalığa sapsın; ayrıca sopayı çıplak tabanlara değil, “borsacchini” yani ‘yarı çizmelerin’ üstünden indiriyorlar: metin böyle söylüyor; ‘Dövdükleri zaman şöyle yaparlar. Yere uzandırıp ayaklarını, sıkı durması için, delikli iri bir tahtaya geçiriyor, sonra o değnekle ayak tabanlarına, yarı çizmelerinin üstünden vuruyor, sonra çözüyorlar’);

* ‘İyi at dedikleri hayvanların bacakları ince, uzun olup siyah ve boyları uzundur.’ (s. 74), (EM s. 114) (çeviri yanlış; Mutluay metni iyi okumamış; “lunghe” “lunghe” ‘tırnaklar’ olarak düzeltilmeli ve ‘İyi at da bacakları ince, ve tırnakları siyah ve yüksek olanıdır, diyorlar;’ şeklinde çevrilmeli);

* ‘Bu Kastamonu denilen bir şehirde yaşardı. Türkiye’nin takriben bütün geliri buradan sağlanırdı.’ (s. 120), (EM s. 193) (metindeki “el Reame” kelimesi “el Rame” ‘bakır’ olarak düzeltilseydi (‘Türkiye’nin) takriben bütün geliri’ gibi bir saçmalaktan kaçınılmış olurdu; ‘Türkiye’nin bütün bakırı’ denilmeli (‘takriben kelimesi Mutluay’ın kattığı bir kelimedir!); ...

Çeviride metnin bazı kısımları atlanılmış olduğu (“Et quegli tre che portaranno delle bone opere gli stendardi, saranno i principali; & haueranno da DIO vna parte del Paradiso per ciascuno à loro dominio” (s. 102), (bütün cümle atlanılmış); ‘Ayrıca kendisine Rumeli’den senede otuz bin akçelik bir gelir gelmektedir.’ (s. 93), (EM s. 147) (Mutluay bir kalem darbesiyle ‘*sipa-bioğlanlarağası* gelirinin yüz bin akçesini ıskat etmiş! ‘yüz otuz bin akçe gelir alır’ (“& c. & trenta millia aspri d’intrata”) denilmeli; ‘ve kendisine oranın gelirinden bin düka altını verilecekti’ (s. 134), (EM s. 217) (Mutluay “quaranta” ‘kırk’ sayısını kırarak Bayezid’i bin *duka* altınıyla geçinmeğe mahkûm etmiş!); ...) ve çevirinin bazı noktalarında Mutluay’ın tamamen keyfi surette esas metnin lafzından aykırı düştüğü, birçok noktalarda da çevirmekten ziyade uyarlamaya yöneldiği görülüyor (‘Gelin iyice yıkanıp giyindikten sonra’ (s. 30), (EM s. 38) (esas metinde gelin başkaları tarafından ‘yıkanılıp giydiriliyor’); ‘hasetten uzak durmak gerekmektedir’ (s. 39), “cercano quanto è loro possibile dalla Inuidia lontansari” (s. 54) (‘hasedden uzak durmağa çalışıyorlar’ denilmeli); ‘gömleklerini soyar’ (s. 47), (EM. s. 67) (‘ve üzerinde gömleği kalmak üzere soyundurur’ denilmeli); ‘Ekseriya kendi aralarında hem de dine hem de zamana münasip olmayan şeyleri bilirler.’ (s. 54), (EM s. 80) (esas metinde ‘bilirler’ yok; ‘Çoğu kez aralarında ne dünyevî hayata ne de dine yakışır şeyler yapıyorlar’ denilmeli); ...

Çeviride 5 satırı aşmayan editör notuna (s. 15, 22, 26) ilaveten Mutluay'ın yarım satırlık notu (s. 72) mevcut. Tercüme edilen metin düz bir roman olmayıp 16. yüzyılda Türklerin âdetleri, yaşamı, Saray halk ve düzeni üzerine tarihî nitelikte bir risale teşkil etmesinden ötürü, okuyucuya rehberlik edecek notlar, bazı açıklamalar ve kimi yorumlarla takviye edilmiş olması gerekirdi. Bu çeviride bu yönde bir çaba sarf edilmiş olduğu kesinlikle söylenemez.

Bu eleştirinin yazarı, zafiyet hali yukarıda bir miktar gözler önüne serilen bu çeviriyi okurken sık sık eleştiri için sarf ettiği emek ve zamanın beyhude olduğu ve bu çevirinin bir eleştiri yazısına değer bir çalışma olmadığı hissine kapılmıştır. Gerçekten yukarda örneklenenlere ilaveten bu yazıya alınmayan daha yüzlerce hata, bazı noktalarda mütercimde açıkça gözlemlenen yetersizlik, bundan mütevellid uydurmalar, kelimelerin Türkçe muadillerinde ibraz edilen zaaf, esas metnin lafzından aykırılıklar, sıygalarda akla durgunluk veren tebeddül, noksanlar, ve daha başka başka kusurlar bu çeviriyi güvenilir, sağlam, titiz ve ciddi olmaktan hayli uzak tutmaktadır. Dolayısıyla okuyucuların da bu çeviriden uzak durmaları tavsiye edilir. Bilhassa araştırmacıların bu çeviriyi kaynak olarak kullanmaktan kesinlikle sakınmaları gerekeceği açıktır.